

Από τη γλωσσολογία στην ψυχομετρία: Προσαρμογή δοκιμασιών γλωσσικής ανάπτυξης

Αθανάσιος Πρωτόπαπας
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η ποσοτική έρευνα στο χώρο της γλωσσικής ανάπτυξης και των διαταραχών της εμπεριέχει την έννοια της μέτρησης. Η μέτρηση προϋποθέτει (α) ότι υπάρχει μια διαβαθμισμένη νοητική διάσταση και (β) ότι κάποια διαδικασία, συνήθως ερωταποκρίσεων, αποκαλύπτει τη διάσταση αυτή. Για να ισχύουν αυτές οι προϋποθέσεις απαιτείται εφαρμογή ψυχομετρικής προσέγγισης στην κατασκευή των εργαλείων αξιολόγησης. Πρέπει να εξασφαλίζεται ότι τα επιμέρους στοιχεία κάθε δοκιμασίας συνεισφέρουν στη συγκρότηση μιας κλίμακας με εσωτερική συνοχή και επαναληψιμότητα και ότι συνολικά η κλίμακα πετυχαίνει το στόχο της αντιστοιχίας προς την υποθετική διάσταση γλωσσικής ανάπτυξης. Η διατύπωση ερωτήσεων και προβλημάτων για τον εξεταζόμενο δεν είναι παρά ένα πρώτο βήμα στη μακροσκελή διαδικασία ψυχομετρικής τεκμηρίωσης που θα οδηγήσει σε έγκυρα και αξιόπιστα ερευνητικά ή κλινικά δεδομένα.

Με βάση πρόσφατη εμπειρία από την προσαρμογή δοκιμασιών γλωσσικής ανάπτυξης στα ελληνικά, συζητούνται συγκεκριμένα προβλήματα και τρόποι αντιμετώπισής τους. Η προέλευση μιας δοκιμασίας από άλλη γλώσσα προκαλεί πρόσθετα προβλήματα στη διαδικασία, παρά τον καθοδηγητικό ρόλο του προϋπάρχοντος υλικού. Η θεωρητική συγκρότηση της υπό εξέταση διάστασης παίζει καθοριστικό ρόλο. Σύνθετες διαστάσεις, όπως είναι η γλωσσική κατανόηση, παρουσιάζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στη μέτρησή τους. Από την άλλη πλευρά, η θεωρία μπορεί να δρα παραπλανητικά, όταν οι διακρίσεις που εισάγει δεν ανταποκρίνονται στις κατανομές των δεδομένων, όπως για παράδειγμα μεταξύ γραμματικής και πληροφοριακής επάρκειας. Τυχόν διαφορές μεταξύ γενικού πληθυσμού (τυπικής γλωσσικής ανάπτυξης) και ειδικών πληθυσμών (με διαταραχές) απαιτούν σχολαστική έρευνα και τεκμηρίωση με εργαλεία γνωστών και καλά ελεγχόμενων ιδιοτήτων.

Ο συγκεκριμένος στόχος κάθε εργαλείου αξιολόγησης καθορίζει σε ένα βαθμό και τις επιθυμητές ιδιότητες των συστατικών του. Είναι εντελώς διαφορετικές οι απαιτήσεις από μια γενική κλίμακα εκτίμησης του φυσιολογικού βαθμού ανάπτυξης, από μια κλίμακα ανίχνευσης καθυστερήσεων ή διαταραχών, και από μια κλίμακα λεπτομερειακής τεκμηρίωσης δυσκολιών σε κάποιο συγκεκριμένο γλωσσικό πεδίο. Η δυσκολία και η διακριτική ικανότητα των στοιχείων της κλίμακας παίζουν βασικό ρόλο στη δυνατότητα του συνολικού εργαλείου να επιτελέσει το σκοπό για τον οποίο σχεδιάστηκε. Παράλληλα θα πρέπει να εξασφαλίζεται ομοιόμορφη λειτουργία της κλίμακας σε όλο το επιθυμητό δημογραφικό φάσμα (π.χ. να μην υπάρχουν διαφορές ευαισθησίας ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια).

Όλες αυτές οι ετερόκλητες απαιτήσεις απορρέουν από την αρχική απόφαση ποσοτικής αξιολόγησης κάποιας υποθετικής γλωσσικής διάστασης. Σκοπός της παρουσίασης είναι να δούμε με άλλο μάτι τη συνήθη διαδικασία κατά την οποία διατυπώνουμε διαισθητικά δέκα-είκοσι ερωτήσεις ή προτάσεις με κάποια συγκεκριμένη δομή, και στο τέλος απλώς αθροίζουμε τις «σωστές απαντήσεις» χωρίς κανένα περαιτέρω έλεγχο, θεωρώντας ότι έτσι αξιολογούμε με επαρκή εγκυρότητα τη θεωρητική κατασκευή που απαιτεί η έρευνα ή η κλινική πράξη.